Türkiye’de Farklılıklarına Rağmen Kadınlar: Post Feminist Çağda Türkiye’de Farklı Kadın Konumları

Women in Turkey Despite Diversities: Different Sites of Women in Turkey in Post-Feminist Age

Zehra Işık¹

Türkiye’de Farklılıklarına Rağmen Kadınlar: Post- Feminist Çağda
Türkiye’de Farklı Kadın Konumları

Der. Nezahat Altuntaş

2012, Ankara, Orion Kitabevi, 343 sayfa

Kadın mücadelesi başlangıçta, siyasal ve ekonomik alanda erkeklerle eşit olma çabası şeklinde değerlendirilirken günümüzde daha çok kadınlar arasındaki farklılıklar çerçevesinde oluşan bir feminist söylem ön plana çıkmıştır. Feminist söylemdeki bu değişiklik, farklı kimlikler ve çok kültürlülük ile ilgili tartışmaların kadın çalışmalarına bir yansıması olarak görülebilir. Dünya çapında etkisini göstermeye başlayan bu yeni feminist kuram “kadınlar arasındaki farklılıkları içinde barındıran ‘küresel bir kadın perspektifi’ oluşturmak mümkün mü?” tartışmasını da beraberinde getirmiştir.

Bu derleme çalışmasında Nezahat Altuntaş, yukarıdaki sorunun cevabına yönelik yöntem tartışmalarını da içeren on makaleye yer vermiştir. Kitabın “Post-Feminist Çağda Kadın ve Farklılık Tartışmaları” başlıklı ilk makalesi konuyla ilgili kuramsal bir çerçeve oluşturmaktır.

Kadın çalışmalarının içerisinde önemli bir yer tutan farklılık tartışmalarında, kadınların bulundukları coğrafyanın, kültürün ve yerel toplumsal farklılıkların toplumsal cinsiyet rollerinin oluşumunda belirleyici faktörler olduğu, bunlardan bağımsız kadınlık rollerini düşünmenin ise doğru bir kanıya varılmasını engelleyeceği ortaya konulmaktadır. Kadınların kültürel farklılıkları dikkate alınarak kendi dünyalarının içinden değerlendirilmesi gerektiği düşüncesi iki yönlü bir hak arayışını ortaya çıkarmıştır. Kadınlar, hem farklı kimliklerinin tanınması için hem de yerel ataerkil tutumlara karşı mücadele vermek durumundadırlar.

¹ Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Din Psikolojisi Bilim Dalı, Altunizade Üsküdar İstanbul.
Eposta: muallimzehra@gmail.com

Yazar, evrensel bir feminist anlayışın imkânını “toplumsal cinsiyet”, “kimlik politikası”, “kesişen farklılıklar” ve “çaprazlama feminizm” kavramları üzerinden tartışmaktadır. Kadınların kendi kimlikleri ve kültürel yapıları içinde değerlendirilmeyi istemeleri onların baskı görmediği ya da baskılara boyun eğdikleri anlamına gelmez. Kadınları yine ataerkil bakış açısının dayattığı şekilde tek tip olarak algılamak yerine, onları toplumsal yaşamları ve kültürel kimlikleri içinde tanımak gerekir. Kadınların maruz kaldıkları haksızlıkları indirgemeci bir yaklaşımla “erkek zulmü” olarak görmek artık tatmin edici ve yeterli bir kadın kimlik politikası olmaktan uzaktır. Bunun yerine, farklı zulümlere ve haksızlıklarla karşılaşan tüm kimlikleri kapsayan bir anlayış geliştirmek gereklidir.

Makalede ortak bir feminist politika oluşturmanın imkânı ile ilgili tartışma çerçevesinde Yuval-Davis’in “Koalisyon siyaseti, diyalog, hoşgörü” gibi önerilerine yer verilmektedir. Yine aynı konu bağlamında kadınların bir “feminen empati” süreci yaşamalarının topluluklar arasındaki farklılıkları daha iyi anlamalarını sağlayacağı anlatılmaktadır. Konuya dair çözüm önerileri içinde “küresel bir kadın dayanışması” düşüncesine yer verilmektedir. Dünya çapında bütün farklılıklara ve erkekler arasındaki çatışmaya rağmen “küresel eril ittifak düzeni” bulunduğunu ifade eden yazar, bunun karşısında kadınların *küresel bir kadın dayanışması*ni gerçekleştirmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Kitapta ikinci sırada yer alan “Liberalizm, Toplumsal Cinsiyet ve Çok Kültürlülük” adlı makalede Hatice Karaçay Çakmak, iki liberal yaklaşımın çok kültürlülük ve toplumsal cinsiyet konularına yaklaşımlarını değerlendirmiştir. Yazar, kapsayıcı liberaller ve politik liberaller olarak bilinen bu iki farklı yaklaşımın feminizmle ilgili argümanlarını, ortak noktalarını ve zayıf yönlerini tartışmıştır.

Rasyonalite, özgürlük, kişisel otonomi, politik otonomi ve liberal devlet gibi kavramlar her iki anlayış tarafından kullanılan terimler olsa da yaklaşım biçimleri arasında ciddi anlamda farklılaşma vardır. Politik liberal feminist anlayışın kişisel otonomi kavramı feministler tarafından sosyal etkileşimi göz ardı ettiği gerekçesiyle eleştiriyen neden olmuştur. Kadının anne, eş, kız kardeş olma gibi sosyal ve kültürel kimliklerinden soyutlanarak tek başına “ben” olarak tanımlanamayacağı vurgulanmıştır. Kapsayıcı liberal feminizmin çok kültürlülük yaklaşımı, Batı toplumları dışındaki toplumlara olan *ötekileştirici* bakış açısı, küçümseyici tavrı ve dinî özgürlükleri kısıtlaması nedeniyle tenkit edilmiştir.

Nezahat Altuntaş, “İslamcı ve Kürt Kadın Örneğinde Türkiye’de Farklı Kadın Konumları” adlı ikinci makalesinde İslamcı hareket ve Kürt hareketi içindeki kadınların yaşadıkları dönüşümü incelerken aynı zamanda bu iki kimlik kurgusunun karşısında yer alan *laik cumhuriyet* kadınına da yer vermiştir. Altuntaş, her üç kadın kimliğinin de başlangıçta içinde bulundukları ideoloji tarafından sembolleştirildiğini

ancak zamanla kadınların zihinsel yapısındaki değişimin genel anlamda Türkiye'nin toplumsal yapısına yansımalarını, sonuçta kadının nesne konumundan özne konumuna geldiğini ortaya koymuştur.

Söz konusu hareketlerin vitrini hâline gelen ve gönüllü olarak içinde bulundukları ideoloji için mücadele eden kadınlar, ataerkilliğin simgesi ana, bacı, hanım gibi cinsiyet rolleriyle kendilerine yer bulabilmiştir. Bu süreçte erkekler, bir taraftan kadınlara geleneksel cinsiyet rollerinin yanında yeni görevler yüklemişler, bir taraftan da onların erkekler tarafından belirlenen sınırlar içinde kalması ve gerektiğinde eve dönmeleri için kadınları kontrol altında tutmaya çalışmışlardır. Ancak kadınlar, siyaset ve eğitim alanında tecrübe kazandıkça artık kendileri gibi davranmaya ve geleneksel rollerini ve erkek egemen ilişkileri sorgulamaya başlamışlardır. Zamanla özgün kadın kimliklerini kazanarak mensubu bulundukları toplum projelerini dönüştürecek noktaya gelmişlerdir.

Sonuçta kadınların ait oldukları kimliklerini kamusal alana taşımaları feminizm açısından bir kazanç olarak değerlendirilmiştir. Yazara göre; İslamcı ve Kürt kadınların mücadelesi resmî söylemle, kendi ideolojileriyle ve gelenekleriyle sınırlı kalmamakta buna bir de erkek kategorisi eklenmektedir. Bu durum, İslamcı ve Kürt kadınları birçok kimlik arasında kadın kimliğini esas alma noktasına getirmiştir ki bu da farklılıklarına rağmen kadınların “kadınlık durumu” kaynaklı bir dayanışma oluşturmalarına imkân tanımaktadır.

“İslamcı Kadınların Üretim Ufku”, başlıklı makalesinde Cihan Aktaş, 1980’li yıllardan günümüze başörtülü kadınların iş ve üretim alanındaki tecrübelerini ve yaşadıkları değişimi anlatmaktadır. Yazara göre 1980’li yıllarda İslamcılık başlı başına bir meslek olarak algılandığı için İslamcı kadınlar kariyer peşinde koşmayı bir zaaf olarak değerlendirmekteydiler. O dönemki kadınların amacı İslam’ı öğrenmek ve başkalarına anlatmaktır. Müslümanın sade bir yaşama sahip olması gerektiği anlayışı çerçevesinde tüketim odaklı olmayan, mütevazı bir hayat tarzı benimsenirdi.

“Halka hizmet, Hakk’a hizmettir.” anlayışı ile üretime gönüllü olarak katılan, herhangi bir bireysel kariyer ya da ücret beklentisi olmayan kadınlar, yaşadıkları deneyimlerle incinmişlerdir. Kapı kapı dolaşıp seçim çalışmaları yapan ablalar ya “joker” olarak görülmüş ya da yeni vizyona ayak uyduramadıkları için zamanla tasfiye edilmişlerdir. 28 Şubat sürecinde kamusal alanda başını açmanın-işten çıkınca başını örtmenin verdiği bölünmüşlük duygusu, başörtülü olduğu için memur olamayan üniversite mezunu kadınların özel sektörde çok düşük ücretlerle çalıştırılmak ya da imaj kaygısıyla görünür olmayan yerlerde istihdam edilmek, kadınların iş hayatındaki önemli sorunları arasındaydı. Günümüzde ise başörtülü kadınlar siyasal iktidarla özdeşleştirilmekte, meslek ve kariyer sahibi başörtülü kadınlar siyasal muhalefetin ya da iş dünyasının düşmanca tavırlarıyla karşılaşabilmektedirler.

Günümüzde üretime katkı konusu başörtülü kadının tercihi bağlamında ele alınmamıştır. Zira başörtülü kadınlar artık bireysel tercihleriyle meslek sahibi olmaya karar vermektedirler. Aktaş, çalışmanın ve üretmenin sadece ailenin geçimini sağlamak anlamına gelmediğini, Hz. Peygamberin eşlerinden Hz. Zeynep üzerinden örneklendirmiştir.

Bahar Şahin Fırat, “Türkiye’de Zorunlu Göç ve Kürt Kadını” adlı makalesine, Türkiye’de üç gerçekliğin yok sayıldığı iddiasıyla başlamaktadır. Bunlar; kadın, Kürtler ve zorunlu göçtür. Çalışmada zorunlu göç mağduru Kürt kadınların metropollere geldikten sonra karşılaştıkları koşullara geliştirdikleri tepkiler ve yaşadıkları dönüşüm Mersin, Diyarbakır ve İstanbul’da yapılmış alan araştırmalarına dayandırılarak incelenmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren “öteki” olarak algılanan Kürt kimliğinin 1980 Darbesi’nden sonraki ekonomik, siyasal ve toplumsal gelişmelerin etkisiyle kamusal görünürlüğü artmıştır.

Kürt kadınları, kentlerde maruz kaldıkları dışlanma, etiketlenme, devlet şiddeti vb. çoklu ayrımcı uygulamalara karşı kendi kimliklerini de sorgulayan bir söylem geliştirmişlerdir. Yazar, Kürt kadınının kentte hayatta kalma mücadelesi verirken devlet ve toplum kaynaklı her türlü şiddeti yaşadığını vurgulamaktadır. Yazar, birçok evde aile reisinin olmadığı, *olağanüstü hâl* uygulamaları döneminde kadınların, mecburi aile reisliği yaptıklarını, vatandaş olarak devlet kurumlarıyla çatıştıklarını ve siyasallaştıklarını hatta bazılarının savaş istediğini aktarmaktadır.

Fırat, Kürt kadınlarının sıradanı siyasallaştırarak hem kendilerini görünür kıldıklarını hem de Türkiye’de yeni bir politik dil oluşturmaya katkı sağladıklarını ifade etmektedir. Yazar, makalesinde son on yılda BDP’li belediyelerin kadınları istihdam etme politikası ile Kürt kadınının paydaş hâline geldiği üzerinde durmaktadır.

Makalede 1980’li yıllarda devletin Kürtlere yönelik dışlayıcı ve ötekileştirici tutumunun hâlen aynı şekilde devam ettiği gibi bir algı oluşturulmaktadır. O dönemde toplumdaki birçok kesim için var olan haksız uygulamalar sadece Kürt kadınları için söz konusuymuş gibi aktarılmakta, genel bir sorun özele indirgenmektedir. Ayrıca son on yılda Kürt nüfusun yoğun olduğu bölgelere yapılan yatırımlar ve yeni siyasal yaklaşımlar görmezden gelinmekte, Kürt kadınlarının konumundaki iyileşme tek bir partinin politikalarına bağlanmaktadır.

Tahire Erman, “Öteki Olarak ‘Gecekondu Kadını’ ve Ötekinin Ötekisi Olarak ‘Gecekondu Alevi Kadını’: Kurgular, Algılar, Yaşam Deneyimleri” isimli makalesinde Ankara’da Alevilerin yoğunlukla yaşadığı gecekondu mahallelerinde yürüttüğü çalışmaların verilerinden ve yaptığı gözlemlerden yararlanmıştır. Gecekondu kadını, tüm toplumsal hareketlerde olduğu gibi bir semboldür. Ailenin kentle bütünleşmesinin temel göstergesi olarak edilgen bir durumdur.

Yazar, Aleviliğin Cumhuriyetle birlikte mekânsal ve zihinsel anlamda merkeze yaklaşma sürecini özetlemiştir. Osmanlı döneminde uzak dağ köylerinde içe dönük olarak yaşayan Aleviler, Atatürk'ün laik ve demokratik Cumhuriyet'ini desteklemişlerdir. 1950'li yıllarda Alevilerin kentlere kitlesel göçüyle beraber Alevilik de dönüşmüş, seküler bir kimliğe bürünmüştür. Hatta Alevilik, artık bir dinî inanç olarak değil, muhalif bir siyasal tercih ve devrimci bir duruş olarak tanımlanmıştır. Aleviler kendilerini, yobaz ve bağınaz diye niteledikleri Sünnilerden ayırmak için “laik” ve “demokratik” olarak tanımlamışlardır. Onları Sünnilerden ayıran en önemli özellik kadın-erkek ilişkileridir. Alevilikte “haremlik-selamlık” uygulaması olmadığı için gecekonduda yaşayan Alevi kadınlar, kendileriyle aynı mahallede yaşayan Sünni kadınlara göre daha rahat hareket etmekte, çalışma hayatına daha kolay girebilmektedirler. Yazar, gecekonduda mahallelerinde yaptığı gözlemlere dayanarak Alevilikteki kadın-erkek eşitliğinden dolayı Alevi kadınların aile içinde karar alma süreçlerinde daha etkin olduklarını, “kocalarına kafa tutabildiklerini” belirtmektedir. Ancak, makalenin başka bir yerinde Alevi ailelerde büyük oranda ataerkil yapı egemen olduğundan kadının kararlarının, ihtiyaçlarının önemsenmediğini hatta aile içi geçimsizliklerde kadının dayak yediğini söyleyerek önceki açıklamalarıyla çelişmektedir.

Çocuklarına iyi bir gelecek sağlama gayreti, gecekondulu Alevi kadınları özne durumuna getirmekte, onlara yeni sorumluklar yüklemektedir. Çocuklarına daha iyi imkânlar sunmak için çalışmaya başlamaktadırlar. Yazar, muhafazakâr ideolojinin kadını evde tutmak amacıyla yoksulluk ve hasta yardımları yaptığını ifade etmektedir. Yazar bu tespitiyle, son yıllarda kadınların çalışma koşulları, doğum izni süresi, esnek çalışma saatleri gibi konularda kadınlar lehine yapılan yeni düzenlemeleri görmezden gelmekte, buna ilaveten sosyal devlet olmanın gereği olan yoksulluk ve hasta yardımlarını da ideolojik olarak değerlendirmektedir.

Gecekonduda bölgelerindeki Alevi ve Sünni kadınlar, birlikte vakit geçirmekle birlikte birbirlerini ötekileştirici tanımlar da yapmaktadırlar. Bu tanımlamaları belirleyen ölçüler, giyim tarzları ve karşı cinsle ilişkilerdir. Mahallelerde Alevilik-Sünnilik belli siyasi görüşlerle ve partilerle özdeşleştirilmekte, bazen kadınlar arasında ağız dalaşına varabilecek düzeyde tartışmalara da yol açmakta, ancak yoksul kadınların paylaşma ve dayanışma ihtiyacı, kimlik ayrışmalarının önüne geçmektedir. Aralarında ataerkil yapıyla ortak mücadele anlamında bilinçli bir dayanışma ve örgütlenme ise oluşmamaktadır.

“Görünür Olmayan Bir Kadınlık Durumu: Mülteci Kadınlar” başlıklı makalede Sema Buz, kadınların göç nedenleri, göçün kadınlar üzerindeki etkisi ve feminist kuramın sığınma alanına katkılarını tartışmaktadır. Göçle ilgili araştırmalarda kadının “bağımlı” kişi olarak, yani göç eden erkeğin annesi, eşi, ya da kızı olarak değerlendirildiği görülmektedir. Kadınlara özgü en önemli göç nedeni ataerkil toplum yapısında kadınlardan beklenen toplumsal cinsiyet rollerinin ağırlığı ve kısıtlamalardır.

Feminist çalışmalar, sığınma isteğinde bulunmada kadına şiddetin birinci sırada yer aldığına dikkat çekmişler, tecavüzün “savaş silahı” olarak tartışılmasını gündeme getirmişlerdir. Ayrıca, mülteci kadınların göç sürecinde ve sonrasında yaşadıklarına toplumsal cinsiyet, ırk, sınıf gibi çoklu tanımlamalar çerçevesinde bir yaklaşımı önermişlerdir. 1951’de düzenlenen, “mülteci” tanımının yapıldığı sözleşmede bir kişinin mülteci sayılabilmesi için beş ölçüt belirlenmiştir. Toplumsal cinsiyet unsuru bu ölçütlerin içinde sayılmadığından, kadınların gördüğü zulüm “belirli bir sosyal gruba üye olma” ölçütüne göre değerlendirilmektedir. Feministler söz konusu tanımlamayı, erkeği temel alarak yapıldığı iddiasıyla eleştirmekte, sözleşmenin gözden geçirilmesi gerektiğini dillendirmektedirler.

Yapılan araştırmaların verilerine göre, kadınlar göç ve sığınma sürecinde cinsel istismara ve sömürüye daha çok maruz kalmakta, hizmetlere ulaşmakta daha fazla zorluk yaşamakta, göçle birlikte çocukların ve yaşlıların bakımıyla tek başına ilgilenmek durumunda kalmaları nedeniyle toplumsal cinsiyet rollerindeki değişimler kadınları olumsuz etkilemektedir. Göçmen kadınlar, göç süreci boyunca yeni bir kimlik oluşturmaktadırlar ve bütün bunlar kadınları psikolojik anlamda zorlamaktadır.

“23. Dönem Kadın Milletvekilleri Üzerinden ‘Türk Kadınının Siyasal Alandaki Konumu Üzerine Bir Analiz’ adlı makalesinde Leyla Kahraman, kadınlarla ilgili siyasal alandaki sorunun “eksik temsil” meselesi olduğu konusunu işlemektedir. “Eksik temsil” kadınların sadece niceliksel anlamda mecliste az sayıda olmaları değil, aynı zamanda farklı kadın gruplarının yeterince temsil edilmemesi durumudur.

Kadınlar tarih boyunca, siyasal alandan ve karar alma mekanizmalarından uzak tutulmaya çalışılmış, toplumdaki hâkim ataerkil yapı, siyaset kurumuna da yansımış, siyaset “erkek işi” olarak görülmüştür. Kadınlar her ne kadar oy kullanma, siyasi bir hareket içinde görev yapma ve aday olma anlamında erkeklerle eşit haklara sahip olsalar da bu biçimsel bir eşitliktir. Aynı haklar kadınların temsili konusunda görülmemektedir. Kadınlar, siyasal alanın öznesi değildir. Modernlik, çağdaşlık gibi değerlerin simgesi olarak, vitrin pozisyonunda bulunmaktadır. Yazara göre; kadın nicel ve nitel anlamda siyasal yaşamda var olursa, bu alandaki erkek egemen kalıpları yıkarak, siyasetin yeniden inşasına katkı sunabilir.

Kahraman, 23. Dönem (2007-2011 arası) kadın milletvekillerinin sınıfsal konumlarını ve temsil niteliğini incelediği bu araştırmasında Türkiye’de parlamentoya giren kadınların kadın nüfusunu yeterli ölçüde ve nitelikte temsil etmediğini rakamlarla ortaya koymaktadır. Araştırma verileri göstermektedir ki Türkiye’de milletvekili olarak siyasal alana giren kadınların çoğunluğu burjuvazi sınıfından gelmektedir. Toplumda azınlıkta olan kadınlar mecliste bulunmakta, çoğunluğu oluşturanlarsa sınıfsal düzeyde parlamentoda neredeyse hiç yer almamaktadır. Yazara göre bu durumda, seçkin kadın ve erkekler kendi çıkarları çerçevesinde iş birliği yapmakta, toplumdaki kadınların ve erkeklerin sosyoekonomik sorunlarına çözüm üretememektedirler.

Çalışma, dönemin parlamentosundaki genel resmî ortaya koyması açısından önemli veriler sunmaktadır. Ancak son dönemde Türk siyasetinde kadın temsili konusunda umut verici gelişmeler yaşanmaktadır. 2011 genel seçimlerinde kadınların meclisteki temsil oranı bir önceki seçime göre %56 oranında artmıştır. 2015 Haziran seçimlerinde 2011'e göre %23 artış gösteren kadın vekil oranı 1 Kasım seçimlerinde azalmıştır. Haziran seçimlerinde 97 kadın vekil meclise girmişken Kasım seçimlerinde bu sayı 76'ya düşmüştür. Niceliksel düşüşe rağmen başörtülü ve Kürt milletvekillerinin meclise girmesiyle temsil niteliğinin bir nebze güçlendiği söylenebilir.

“Trabzon’da Kadının Dil’e Gelen Sorunları” kitaptaki dokuzuncu makaledir. Yazar Mevhibe Coşar, ilk kadın şairlerden Hazine Darzade Fitnat Hanım, güfteci ve besteci Mahşah hanım, ilk kadın sinema sanatçılarından Mualla Kaynak, İslam Tarihçisi olarak tanınan Bahriye Üçok gibi Trabzon’un yetiştirdiği öncü kadınlardan bahseder. Günümüz Karadeniz kadınının ise görünürde erkeğin bir adım arkasında durduğuna, ama dağlarda sırtında yük taşıyan; tarlada, evde hep kendi başına çalışan kadının aslında hayatın sorumluluklarını üstlenme noktasında erkekten bir adım önde olduğuna dikkat çeker. Karadeniz kadınının türkülerde, ağıtlarda ve ninnilerde dile getirdiği duygular öz itibarıyla tüm kadınlar için ortaktır. Dünya genelindeki ortak kadın sorunlarını, Trabzonlu kadınların ürettiği yerel edebi ürünlerdeki dilden yola çıkarak ortaya koyan Coşar, kadının kendini idrak ettiği gün sorunlarının çözülebileceğini söylemektedir.

Kitabın son makalesi Gamze Yücesan Özdemir’in “Çalışmak, Güzel ve Güneşli Günlere Hasret Çalışmak: 21. Yüzyılın Başında Kadın Emeği ve Sağlık” isimli çalışmasıdır. Yazar, yeniden üretimin merkezinde olmasına rağmen kadın emeğinin günümüzde ataerkil ilişkiler ve sermayenin ihtiyaçları çerçevesinde ucuzladığını ve değersizleştiğini anlatmaktadır. Kadınların iş yerinde çalışma, çocuk, hasta, yaşlı bakma ve ev işlerini yapma olmak üzere üç vardiyada güzel ve güneşli günlere hasret çalıştıklarına, bu nedenle de ciddi sağlık problemleriyle karşılaştıklarına dikkat çekmektedir.

Kadın işçiler fiziksel rahatsızlıklar yaşamanın yanında, manevi olarak da yıpranmaktadır. İş yerinde taciz, evde çalışma sonucu gündelik yaşam sınırlarının aşılması, sorumlulukların artması, güvencesiz çalışma ve yalnızlaşma da kadın sınıfının ortak sorunları arasındadır. Yazara göre, kadın işçiler kapitalist sürece itiraz edip bu ortak dertler ve deneyimlerle ilgili kolektif bir tavır sergileyebildiklerinde, güneşli ve güzel günlere erişebilirler.

Kitapta yer alan on makalenin her birinde farklı kadın kimliklerinin farklı alanlarda karşılaştıkları sorunlar ve mücadele süreçleri ile kadın hareketleri içindeki kadınların geçirdiği değişim ve dönüşüm ortaya konmuştur. Tüm farklılıklara rağmen ortak kadın sorunlarının çözümüne ilişkin feminist yaklaşımın önerilerine ve katkılarına yer verilmiştir. Batı merkezli, eşitlikçi, geleneksel feminist kuram; beyaz, orta sınıf ve fiziksel anlamda “fit”, tek tip bir kadın üzerinden feminist söylem geliştirmekte ve

farklı kadın sorunlarına tek tip yöntemlerle çözümler önermekteydi. Kadınları ırk, dil, mezhep, toplumsal cinsiyet rolleri gibi farklılıkları içinde kavramaya çalışan yeni feminist anlayış ise eşitlikçi söylemlerin farklı toplumsal ve kültürel kimliğe sahip kadınların sorunlarını anlamada ve çözüme yönelik projeler üretmede yetersiz olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca kültürel, siyasal, ekonomik ve dinsel alanlardaki ataerkil dayatmaları tartışmaya açarak kadınlara daha etkin mücadele imkânları sunmaktadır.

Kadınlar arasında küresel bir kadın perspektifi oluşturulması yönünde teorik ve pratik çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu anlamda Altuntaş’ın kitabı, kadın sorunlarına farklı yaklaşımlar içeren makalelere yer vermesi açısından alana önemli katkı sağlayacak bir çalışmadır. Yazar, kitabın sonuç kısmında küresel eril ittifak karşısında kadınların küresel bir kadın dayanışması gerçekleştirmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bu önerinin orta vadede gerçekleştirilmesi imkânı tartışmaya açıktır. Ancak kadınların maruz kaldığı ataerkil baskılar ve mücadele yöntemleriyle ilgili disiplinlerarası, kolektif çalışmalar yapılması bu dayanışmaya yönelik ilk ve en önemli adım olacaktır. Küresel bir kadın perspektifi oluşturmanın yanı sıra dünyadaki tüm haksızlıklarla mücadelede; insan hakları, demokrasi ve adalet temelli, kadın sorunlarını da kapsayan, “insan” merkezli, bütüncül ve çok yönlü bir yaklaşım benimsenmelidir.